

Anne-Baba Eğitimi Programının Çocuklardaki Davranış Sorunları ve Anne-Babaların Depresyon Düzeylerine Etkisi

The Effect of Parent Training Program on Behavioral Problems of Children and the Depression Levels of Parents

Suna KAYMAK ÖZMEN*

Kafkas Üniversitesi

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, davranış sorunları olan çocukların anne-babalarına yönelik bir anne-baba eğitimi programının, çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeyleri üzerine etkisini araştırmaktır. Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışmaya 8 deney, 8 kontrol grubu olmak üzere toplam 16 anne-baba katılmıştır. Veri toplama aracı olarak "4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği" ve "Beck Depresyon Envanteri" kullanılmıştır. Deney grubuna haftada bir kez olmak üzere 7 hafta süreyle "Anne-Baba Eğitimi Programı" uygulanmıştır. Verilerin analizinde deney grubunun öntest puanlarının karşılaştırılmasında "Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi" ve grupların fark puanları arasındaki farkın anlamlılığı için "Mann Whitney U Testi" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne-baba eğitimi programına katılan anne-babaların çocuklarının davranış sorunlarında anlamlı düzeyde bir azalma olmuş, aynı zamanda anne-babaların başlangıçta da normal sınırlarda olan depresyon düzeylerinde anlamlı düzeyde bir düşme kaydedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Anne-baba eğitimi programı, çocuklarda davranış sorunları, depresyon.

Abstract

The main purpose of this study is to investigate the effects of a parent training program on parents having children with behavioral problems and the depression levels of parents. Pretest-posttest control group design was used in this study. In the study, there were eight parents in the experimental group and eight parents in the control group. To gather data, "Child Behavior Checklist/4-18" and "Beck Depression Questionnaire" were utilized. In the experimental group, "parent training program" was applied each week for seven weeks. For the analysis of the data, the experimental group's pretest scores were compared with "Wilcoxon Signed Rank Test" and for the significance of difference of scores, "Mann Whitney U Test" was used. Findings of the study indicate that as a result of parent training program, there is meaningful decrease in children's behavioral problems, while the depression levels of parents were found to decrease meaningfully.

Keywords: Parent training, behavior problems in children, depression

Summary

Purpose

Intervention methods for children's behavioral problems and increasing parents' proficiencies have been studied in clinical studies (Hanisch et al., 2006; Heinrichs, Sassmann,

* Yrd. Doç. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN, Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Merkez Kampüsü, 36100, KARS, sunakaymak@hotmail.com, Tel: +90 474 225 11 51/1346 Fax: +90 474 212 11 85

Halweg, & Perrez, 2002; Heinrichs et al., 2006a). Parent training programs are accepted as the most influential methods during intervention of children behavior problems (Chorpita et al., 2002; Kazdin, 1999). In Turkey, parent training programs are very few in number and mostly targeted healthy children. Due to this, creating parent training programs for behavior problems by popularizing these programs are significant (Arkan & Üstün, 2009). The main purpose of this study is to investigate the effect of a parent training program appropriate for parents having children with behavioral problems on behavioral problems of children and the depression levels of parents. Based on this purpose, research hypotheses were as follows:

1. There is a meaningful difference in parents' in experimental group children with behavior problems.
2. There is a meaningful difference between experimental and control groups in children's behavioral problems in favor of experimental group.
3. Parents' depression levels in experimental group were changed meaningfully according to pretest-posttest scores.
4. There is a meaningful difference between experimental and control groups about parents' depression level in favor of experimental group.

Method

In this study, pretest-posttest control group design was used. There were eight parents in the experimental group and eight parents in the control group. As data gathering tools, "Child Behavior Checklist/4-18" (Erol et al., 1995) and "Beck Depression Questionnaire" (Hisli, 1989) were utilized. Before the application of the training program, the pretest results were gathered from both experimental and control groups. Then, each week "Training for parents of children with conduct behavior problems" (Lauth & Heubeck, 2006, 2010) was applied which continued for seven weeks in the experimental group and there was not any activity in the control group. At the end of the training program, posttest scores were gathered from both groups. For the analysis of the data, the pretest scores were compared with "Wilcoxon Signed Rank test" and for the significance of difference of scores "Mann Whitney U test" was used. Meaningfulness level was accepted as .05.

Results

As a result of the study, a meaningful difference was found between children's problematic behaviors in the experimental group ($z=1.96$, $p\leq.05$). In the analysis of the score, there is a meaningful difference on behalf of the experimental group ($U=11.50$, $p<.05$). Another finding of the study indicates that the depression level of parents in the experimental group was normal at the beginning, but there is also a meaningful difference between the pretest and posttest scores ($z=2.52$, $p<.05$). The other finding of the study was that there is a meaningful difference between the depression levels of parents in experimental and control groups ($U=13.00$, $p<.05$).

Discussion

In the related literature, there are findings indicating that parent training programs decrease children's behavior problems (Döpfner & Lehmkuhl, 2002; Hanisch et al., 2006; Heinrichs et al., 2006b; Ho et al., 1999; Ireland, Sanders & Markie-Dadds, 2003; Kuschel et al., 2000; Lösel et al., 2006; Odgen & Hagen, 2008; Webster-Stratton & Hammond, 1990). Specifically, cognitive and behavioral methods included in parent training program were accepted as effective intervention method in children's behavioral problems (Beelmann, 2003; Döpfner & Petermann, 2004; Grimm & Mackowiak, 2006; Lauth, Grimm & Otte, 2007). In this study, positive playing time, identifying emotion and thoughts and symbolic reward system included to parent training program were observed to be effective in changing parents' behaviors in a positive way and thus it was also

effective in the communication between parents and children. Relief of communication between parents and children affected children in a positive way, thus parents perceived their relationship between their children as less problematic (Anastopoulos et al., 1993). From this point of view, recovering of communication between parents and children could be effective in decrease of parents' depression level. Thus, there are studies about the decrease of children's behavior problems and parents' depression level as parent training program's effects in the related literature (Dadds & McHugh, 1992; Sanders & McFarland, 2000).

Conclusion

It can be concluded that the parent training program applied decreased both children's behavioral problems and parents' normal depression level. In addition to this, the number of participants was small which was a limitation to the study. Application of the parent training program with large number of parents could be necessary.

Giriş

Çocuklardaki davranış sorunlarına yönelik müdahale yöntemleri ve bu konuda anne-babaların yeterliliklerinin artırılması, son yıllarda sadece klinik çalışmalarda değil, kamuoyunda da büyük ilgi toplamaktadır. Özellikle, okullardaki şiddet olaylarının yanı sıra çocuklarda ve ergenlerde suçlu davranışların artması bu konuya ilginin daha da yoğunlaşmasına neden olmuştur (Hanisch vd., 2006; Heinrichs, Sassmann, Halweg ve Perrez, 2002; Heinrichs vd., 2006a; Lösel, Beelmann, Stemmler ve Jaurisch, 2006). Çocukluk ve ergenlik yıllarında oldukça sık karşılaşılan (Lösel vd., 2006), hem çocuğu hem de çevresini olumsuz yönde etkileyen davranış sorunları çerçevesinde; karşı olma, karşı gelme davranışı, saldırgan, yıkıcı davranışlar, aşırı hareketlilik ve antisosyal davranışlar ele alınmaktadır (Mattejat, 2005; Petermann, Helmsen ve Koglin, 2010). Çocuklardaki davranış sorunlarının kalıcı olduğu, gerekli müdahaleler yapılmadığında ergenlikte ve yetişkinlikte antisosyal kişilik bozukluğu, suçlu davranışlara eğilim, madde kötüye kullanımı gibi problemlerle karşılaşılabilme olasılığının yüksek olduğu düşünüldüğünde, davranış sorunlarına erken müdahale yöntemleri daha da önem kazanmaktadır (Petermann, 2003).

Çocukluk dönemindeki davranış sorunları; genetik, biyolojik ve sosyal faktörlerin (işsizlik, yoksulluk, anne-babanın düşük eğitim seviyesi, eşler arası çatışmalar, boşanma) yanı sıra aile içindeki uygunsuz iletişim örüntüleri ile ilişkilendirilmektedir (Gabriel ve Bodenmann, 2006; Heinrichs, Krüger ve Guse, 2006b; Heinrichs vd., 2002; Petermann vd., 2010; Lauth ve Heubeck, 2006). Özellikle anne-babanın eğitim tarzı, katı, tutarsız ve cezalandırıcı anne-baba tutumları, olumsuz aile içi iletişim, aile içi şiddet bu noktada önemli değişkenler olarak kabul edilmektedir. Zira olumsuz anne-baba tutumları ve olumsuz ebeveyn-çocuk etkileşimi özellikle çocuklukta davranış problemlerinin gelişiminde ve kalıcılığı üzerinde oldukça etkili bir rol oynamaktadır (Arkan ve Üstün, 2009; Gabriel ve Bodenmann, 2006; Kapçı ve Hamamcı, 2010; Karabekiroğlu, Rodopman-Arman ve Berkem, 2008; Petermann ve Petermann, 2006). Pinquart (2001)' in da belirttiği gibi, anne-baba ve çocuk arasındaki olumsuz iletişim örüntüleri, ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirememesine, bu durum ise, çocuklarda problem davranışların ortaya çıkmasına, hatta çocukların suçlu davranışlara eğilim göstermesine neden olabilmektedir.

Davranış sorunları olan çocukların ebeveynleri ile olan iletişimlerine yönelik çalışmalar bu sürecin oldukça problemlerini göstermektedir (Polowczyk vd., 2000). Bu çocuklar gereğinden fazla ilgi ve yönlendirilmeye ihtiyaç duyarlar, saldırgan davranışları nedeniyle çevrelerinde çatışmalara ve tartışmalara neden olurlar. Kurallara uyma ve yönergeleri yerine getirme konusunda isteksizdirler (Lauth ve Heubeck, 2006). Anne-babalar ise bu gibi durumlarda çocuklarının davranışları üzerinde istedikleri kontrolü sağlayamaz, onları doğru bir biçimde yönlendirmekte güçlük çekerler. Daha çok eleştiri, tehdit, cezalandırma gibi davranışlara yönelerek (Patterson, 1982) çocuklarının sadece olumsuz davranışlarına dikkat etmeye, olumlu yönlerini göz ardı etmeye başlarlar. Çocukların da anne-babalarının bu davranışlarına, söylediklerine

dinlememe, kurallara uymama ve karşı gelme gibi problem davranışlarla tepki vermesiyle bir kısır döngü yaşanır (Grimm ve Mackowiak, 2006). Anne-babaların çocuklarının davranış sorunları hakkındaki yetersiz bilgi düzeyleri de olumsuz ve kontrolsüz davranışlarını pekiştirir, kendilerini yardımsız, güçsüz hissederler ve ebeveynlik yeterliliklerinden şüphe duymaya başlarlar. Bu durumda aile içi çatışmalar artar, ailedeki ortam gittikçe kötüleşir ve ebeveynler bazı psikolojik problemler yaşayabilirler (Patterson, 1982; Wells vd., 2000). Ebeveynlerden birisinin psikolojik rahatsızlığı, özellikle annenin depresyonu, çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi için bilinen risk faktörlerinden birisi olarak kabul edilmektedir (Linderkamp, 2006; Verbeek, Schnitker ve Schüren, 2004). Depresyonda olan annelerin çocuklarının hem içe-yönelim hem de dışa-yönelim sorunları gösterdiği belirtilmektedir (Goodman, Brogan, Lynch ve Fielding, 1993). Sağlıklı anneleri olan çocuklarla karşılaştırıldıklarında, depresif anneye sahip çocukların duygudurum, anksiyete ve yıkıcı davranım bozukluğu geliştirme olasılığının ve özellikle yaşamlarının ilk yıllarında annelerinde depresyon olan çocukların daha sonraki yıllarda davranım bozukluğu ve hiperaktivite tanuları alma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Karabekiroğlu vd., 2008).

Sonuç olarak, çocuklardaki davranış sorunlarının anne-babalarda psikolojik problemleri tetiklediği, bununla birlikte anne-babaların yaşadığı psikolojik problemlerin çocuklarda davranış sorunlarının ortaya çıkmasında önemli bir etken olduğu bir kısır döngünün yaşanması olasıdır. Bu süreçte özellikle anne-baba ve çocuk arasındaki iletişim örüntülerinin sağlıklı bir biçimde düzenlenerek bu kısır döngünün kırılması söz konusu olabilmektedir. Anne-baba eğitimi programlarının bu noktada özellikle anne-baba ve çocuk iletişiminin yeniden düzenlenmesi ve daha sağlıklı bir biçimde yapılandırılması üzerindeki olumlu etkisinden yola çıkılarak, öncelikle anne-babaların çocuklarına yönelik davranış biçimlerinin düzenlenmesi ve böylece çocukların davranış sorunlarının azalması beklenebilir. Çocukların yaşadığı davranış sorunlarının azalması ise anne-babaların bu bağlamda yaşamış oldukları stres, depresyon, kaygı vb. psikolojik problemlerin gerilemesinde bir etken olarak değerlendirilebilir.

Anne-babaların tutumlarının çocukların davranış sorunlarının oluşumundaki etkisi göz önüne alındığında, davranış sorunlarına müdahalede çocuklarla birlikte anne-babalarında davranışlarının biçimlendirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Arkan ve Üstün, 2009). Petermann (2002)'ın da belirttiği gibi, özellikle çocukluklardaki davranış sorunlarına müdahalede anne-babanın sürece dahil edilmesi oldukça önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, anne-baba eğitimi programları çocuklardaki davranış sorunları üzerinde en etkili müdahale yöntemlerinden birisi olarak kabul edilmektedir (Chorpita vd., 2002; Kazdin, 1999). Bu eğitim programlarının amacı, ailedeki ortak yaşamı yapılandırmak ve çocuğun aile içindeki problemleri davranışlarını anne-baba-çocuk etkileşimini değiştirerek azaltmaktır (Döpfner ve Lehmkuhl, 2005; Petermann vd., 2010). Öte yandan anne-babanın uygunsuz eğitim davranışlarını engelleyerek çocuktaki davranış problemlerinin ortaya çıkmasını önlemek bir diğer amaçtır (Heinrichs vd., 2006a; Heinrichs vd., 2002). Anne-baba eğitimi programları içerisinde yer alan, özellikle edimsel yöntemler (olumlu pekiştirme, istenmeyen davranışlarla doğru bir biçimde baş edebilme), çocuğun davranışlarını gözlemlemek ve doğru yönlendirmek, açık yönergeler vermek, pozitif iletişim örüntüsünü geliştirebilmek gibi hedef davranışlar, davranış sorunları olan çocuklar üzerinde etkili olabilmektedir (Mattejat, 2005). İlgili alanyazın incelendiğinde bu çerçevede hazırlanmış ve etkililiği kanıtlanmış anne-baba eğitim programları göze çarpmaktadır (Beelmann, 2003; Döpfner ve Petermann, 2004; Grimm ve Mackowiak, 2006; Heinrichs vd., 2006a; Heinrichs vd., 2006b; Kuschel vd., 2000; Lauth, Grimm ve Otte, 2007).

Türkiye' de ise, anne-baba eğitimi programlarının öncülüğünü, Anne Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP) yapmıştır. Bu eğitim programı çerçevesinde; çocuğun bilişsel gelişimi, anneleri çocuğun tüm gelişimine duyarlılaştırma ve anneleri üreme sağlığı ve aile planlaması konularında bilgilendirme unsurlarının yer aldığı görülmektedir (Bekman ve Koçak, 2011). Gelişimsel Eğitim Programı (GEP) ise, çocuğun gelişimini desteklenmeyi ve yaşadığı çevreyi zenginleştirilmeyi amaçlayan bir başka ebeveyn eğitimi programıdır (Arkan ve Üstün, 2010). Ulusal alanyazında

anne-baba-çocuk iletişimine yönelik çalışmaların da yer aldığı görülmektedir. Akgün (2008), anne-çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin anne-çocuk etkileşim düzeyine etkisini, Kabasakal (2001) ise, uyum sorunu olan çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisini araştırmışlardır. Bununla birlikte annelere verilen eğitimin çocuklarının istenmeyen tutumlarına etkisi (Kaya, 1994), beş-altı yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarında anne-baba eğitiminin etkisi (Bolat ve Gürsoy, 2011) gibi çalışmalar göze çarpmaktadır.

Türkiye’ de çocuğun gelişimi ve eğitimi ile ilgili konularda anne-babaları destekleyen programların çoğunlukla sağlıklı çocuklara yönelik olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle özellikle davranış sorunlarına yönelik anne-baba eğitimi programının oluşturulması ve oluşturulan programın yaygınlaştırılmasının önemi vurgulanmaktadır (Arkan ve Üstün, 2009). İlgili alanyazında, bu konudaki çalışmaların daha çok yurt dışında yapıldığı, Türkiye’de ise bu çalışmalara gereksinim olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmanın bu açıdan alana katkı getireceği düşünülmektedir. Özellikle çocukluk döneminde ortaya çıkan davranış sorunlarının ergenlik ve yetişkinlik yıllarında büyük oranda kalıcı olduğu düşünülürse, bu çocuklara sahip anne babalara yönelik bir eğitim programının koruyucu ruh sağlığı hizmetleri çerçevesinde değerlendirilmesi mümkündür. Ayrıca Almanya’da geliştirilmiş ve araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilmiş olan bu eğitim programının Türkiye’de uygulanabilirliğinin test edilmesi açısından da bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın yukarıda belirtilmiş gerekçe ve önemi dikkate alınarak bu çalışmada, davranış sorunları olan çocukların anne-babalarına yönelik bir anne-baba eğitimi programının, çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeylerine etkisini araştırmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Denenceleri

Bu çalışmanın temel amacı doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi, “Davranış sorunları olan çocukların anne-babalarına yönelik bir anne-baba eğitimi programının çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeylerine etkisi var mıdır?” biçiminde ifade edilebilir. Bu çalışmanın sonucunda, eğitim programına katılan anne-babaların çocuklarındaki sorun davranışların azalması ve anne-babaların depresyon düzeylerinin düşmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın denenceleri aşağıdaki gibi formüle edilmiştir:

1. Deney grubundaki anne-babaların çocuklarındaki davranış sorunları öntest -sontest arasında anlamlı bir farklılık gösterir.
2. Deney ve kontrol grubundaki anne-babaların çocuklarındaki davranış sorunları deney grubu lehine anlamlı bir farklılık gösterir.
3. Deney grubundaki anne-babaların depresyon düzeyleri öntest-sontest puanları anlamlı bir farklılık gösterir.
4. Deney ve kontrol grubundaki anne-babaların depresyon düzeyleri deney grubu lehine anlamlı bir farklılık gösterir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada deneysel desenler içerisinde yer alan öntest-sontest kontrol gruplu araştırma deseni (ÖSKD) kullanılmıştır. ÖSKD, yaygın olarak kullanılan karışık bir desendir. Bu desende denekler yansız atama ile deney ve kontrol grubuna ayrılırlar. Deneyin başlangıcında bağımlı değişkene ilişkin öntest ölçümü deney ve kontrol grubundaki deneklerden elde edilir. Daha sonra deney grubundaki deneklere bağımsız değişken uygulanır, kontrol grubuna herhangi

bir işlem uygulanmaz. Deneysel işlem sonunda bağımlı değişkenin sontest ölçümü deney ve kontrol grubundaki deneklerden alınır. Deneysel işlemin etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla deney ve kontrol grupları karşılaştırılır. Bu model Tablo 1' de sembollerle açıklanmıştır (Büyüköztürk, 2001).

Tablo 1

Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Desen

		Öntest	İşlem	Sontest
G_D	R	\ddot{O}_1	X	\ddot{O}_3
G_K	R	\ddot{O}_2	-	\ddot{O}_4

Tablo 1' de görüldüğü gibi, G_D deney grubunu, G_K kontrol grubunu; R deneklerin gruplara yansız atandığını; \ddot{O}_1 ve \ddot{O}_3 deney grubunun öntest ve sontest ölçümlerini, \ddot{O}_2 ve \ddot{O}_4 kontrol grubunun öntest ve sontest ölçümlerini; X ise deney grubuna uygulanan anne-baba eğitimi programını göstermektedir (Büyüköztürk, 2001). Bu desene göre, araştırmanın bağımsız değişkeni deney grubuna uygulanan anne-baba eğitimi programıdır. Bağımlı değişkeni ise, çocuklardaki sorun davranışlar ve anne-babaların depresyon düzeyidir.

Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu belirlemek amacıyla, 2010-2011 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında, Kars Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) aracılığıyla ilköğretim okullarındaki rehber öğretmenlerle iletişim kurulmuş, çocuklarında davranış sorunları olan anne-babaları RAM'a yönlendirmeleri istenmiştir. Böylece 25 anne-baba başvurmuştur. Anne babalarla bir ön görüşme yapılmıştır. Bu ön görüşmede anne-babaların çocuklarında sorun olarak gördükleri davranış problemlerini ifade etmeleri istenmiştir. Anne-babaların çocukları ile ilgili ifade ettikleri davranış sorunlarının ortak olduğu görülmüştür. Bu davranış sorunları çerçevesinde; dikkat dağınıklığı, inatçılık, karşı çıkma davranışı, saldırganlık, hırçınlık, ev ödevlerini yapmama, söz dinlememe, arkadaşları ile çatışma, yemek ve uyku sorunu, aşırı hareketlilik, sorumluluklarını bilmeme durumları ifade edilmiştir. Ayrıca ön görüşmede anne-babaların yaş, eğitim durumu, meslekleri gibi kişisel bilgileri de alınmıştır. Böylece anne-babaların belirttiği davranış problemlerinin uygulanacak eğitim programının kapsamında ele alınması gereken problemler olduğu, başvuran anne babaların bu çalışma için uygun koşulları taşıdığı tespit edilmiştir. Ön görüşmede, anne-babalara eğitim programının genel amacı, kaç oturum süreceği ve işleyişi hakkında bilgi de verilmiştir. Gerekli bilgiler verildikten sonra 16 kişi çalışmaya gönüllü olarak katılmak istediklerini belirtmişler, 9 kişi ise oturumlara düzenli olarak katılamayacaklarını, bu nedenle çalışmada yer almak istemediklerini ifade etmişlerdir. Çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 16 anne-baba yansız olarak 8 kişi deney ve 8 kişi kontrol grubunu oluşturacak biçimde atanmış ve böylece bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuşlardır.

Deney grubunda 5 anne (% 62.5), 3 baba (% 37.5); kontrol grubunda da yine 5 (%62.5) anne ve 3 baba (%37.5) yer almıştır. Deney grubundaki annelerin 3' ü lise, 1'i üniversite ve 1' i ilkokul mezunu, babaların, 1'i lise ve 2'si üniversite mezunudur. Deney grubundaki annelerin tümü ev hanımıdır. Babaların ise, 1'i işçi, 2' si öğretmendir. Kontrol grubundaki annelerin 3' ü üniversite, 1'i lise ve 1'i ilkokul mezunu; babaların, 2'si lise ve 1'i üniversite mezunudur. Kontrol grubundaki annelerin 3'ü öğretmen, 2'si ev hanımıdır. Babaların ise, 1'i öğretmen, 1'i memur, 1'i ise serbest meslek sahibidir. Anne-babaların yaş ortalaması 35'tir. Çocukların ise, 14'ü erkek (% 87.5), 2'si (%12.5) kızdır. Çocukların yaşları 6-11 arasında değişmektedir, yaş ortalamaları ise 8,2'dir.

Veri Toplama Araçları

4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇGDÖ)

Bu ölçek 4-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin yeterlik alanları ve sorun davranışlarını anne-babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacıyla Achenbach ve Edelbrock tarafından 1983' te geliştirilmiştir. Ölçek 20 yeterlik, 118 problem maddesinden oluşmaktadır. Sorun davranışlar son altı ayda görülme sıklık derecesine göre 0,1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten İçe Yönelim ve Dışa Yönelim gibi iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu "Sosyal İçe Dönüklük, Somatik Yakınmalar, Anksiyete/Depresyon", Dışa Yönelim grubunu ise "Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar" alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları da ölçekte yer almaktadır. Bu alt ölçek puanlarının toplamından "Toplam Sorun" puanı elde edilmektedir. Bu çalışmada değerlendirmeler "Toplam Sorun" puanı üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formu geçerli ve güvenilir (Cronbach alpha=.88) bulunmuştur (Erol, Arslan ve Akçakin, 1995). Sabuncuoğlu, Çevikaslan ve Berkem (2003)' in belirttiğine göre, sorun davranışlar için toplam puan (T) değeri ≥ 67 klinik sınır olarak kabul edilmektedir.

Beck Depresyon Envanteri (BDE)

Beck ve arkadaşları tarafından 1961'de geliştirilen Beck Depresyon Envanteri, depresyonda ortaya çıkan belirtileri ölçmeye yarayan 21 maddelik bir kendini değerlendirme türü ölçektir. Envanterin her bir maddesi kişinin o andaki psikolojik durumunu anlamak için belirlenmiş dörder cümleden oluşur. Katılımcı her soru için bu seçeneklerden birini işaretler. Testin sonucu, bu cümlelerin sıfırdan üçe kadar puanlanarak toplanması ile bulunur. Testten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 63'tür. Geçerlik çalışması Hisli (1989) tarafından yapılmıştır. Beck Depresyon Envanteri'nin güvenilirliği bu çalışmada madde analizi ve yarıya bölme teknikleri ile incelenmiş ve korelasyon katsayıları sırasıyla $r=.80$ ve $r=.74$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği için MMPI-D Skalası kullanılmıştır. İki ölçek arasındaki Pearson korelasyon katsayısı ise $r=.50$ 'dir. Klinik depresyonu belirlemek için kabul edilen 17 puanlık kesme noktasının geçerli olduğu kabul edilmiştir (Hisli, 1989).

Anne-Baba Eğitimi Programının İçeriği

Anne-baba eğitimi programı, Lauth ve Heubeck (2006, 2010) tarafından geliştirilen, 5-11 yaşları arasında davranış sorunları olan çocukların anne-babalarına yönelik bir programdır. Altı oturum ve bir izleme oturumundan oluşmaktadır. Tüm oturumlar belli bir akışa göre oluşturulmuştur. Bu akış, katılımcıların içeriğe hazırlanabilmeleri için *günlük planın* sunulması, bir önceki oturumda verilmiş olan *haftalık ödevlerin* değerlendirilmesi, her oturumun ağırlık noktasına göre *özel içeriğin* ana noktaları üzerinde durulması, "*Kendi güçlü yanlarını bulmak*" ve gelecek buluşmaya kadar yapılması gereken *haftalık ödevin* açıklanması biçiminde sunulmuştur. Her oturum yaklaşık 2-2,5 saat sürmüştür. Oturumlar, birer haftalık aralıklarla yapılmış, 6. oturumla son oturum olan izleme oturumu arasında dört haftalık bir ara verilmiştir. Böylece, eğitim toplam 11 haftalık bir süreci kapsamıştır. Tüm buluşmaların gün ve saati önceden, ilk görüşmede, katılımcılarla birlikte belirlenmiştir.

Anne-baba eğitimi programının uygulanması sürecinde *birinci oturumda*; katılımcılar birbirleriyle tanışmışlar ve bir grup oluşturmuşlardır. Bu sırada grup çalışması için gerekli olan, eğitim sürecine ilişkin kurallar üzerinde konuşulmuş, anne-babalar çocukları ile ilgili var olan problemlerini açık bir şekilde tanımlamışlardır. Tek tek problemler rol oyunları ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. İkinci oturumda; katılımcılara "Pozitif Oyun Zamanı" açıklanmıştır. Anne-babalara çocuklarıyla günde 30 dakika oyun oynamaları ve bunun anne-baba-çocuk ilişkisi üzerindeki etkisi açıklanmıştır. "Pozitif oyun zamanı nasıl uygulanır, bunun için hangi kurallar geçerlidir, bu sırada hangi problemlerle karşılaşılabilir?" konularında katılımcılar

bilgilendirilmişlerdir. Daha sonra her bir katılımcı için pozitif oyun zamanını nerede ve nasıl uygulayacakları konusunda plan yapılmıştır. Üçüncü oturumda; anne-babalar, aile ortamında stresli oldukları anlardaki duygularına ve düşüncelerine yoğunlaşmışlardır. Problemleri durumlara soğukkanlı ve tarafsız bir bakış açısı oluşturabilmek için kendi bilişsel işleyişlerini sorgulamışlar ve değiştirmeye çalışmışlardır. Burada anne-babalara "ABC Modeli" açıklanmış ve kendi günlük problemleri üzerine transfer edebilmeleri için alıştırmalar yapılmıştır. *Dördüncü oturumda*, ailedeki günlük yaşamda ortaya çıkan stres verici durumlar (örneğin yatağa gitmek, yemek saatleri, yıkanmak ya da giyinmek) ve bu durumları nasıl daha farklı yapılandırabilecekleri üzerinde durulmuştur. *Beşinci oturumda*, anne-babalara, ödüllendirmenin hangi sonuçları olduğu ve çocuğun olumlu davranışlarında simgesel ödül sistemini nasıl kullanabilecekleri anlatılmıştır. *Altıncı oturumda*; anne-babaların, çocuklarını aile içindeki stres verici durumlarda nasıl daha iyi yönlendirebilecekleri, isteklerini nasıl daha etkili bir biçimde ortaya koyabilecekleri üzerinde durulmuştur. *Son oturumda ise*; geriye doğru bakılmış ve hâlâ yapılması gereken bir şeyler olup olmadığı tartışılmıştır. Ailede stres yaratan durumlarda sosyal destek mekanizmalarının nasıl kullanılabileceği üzerinde görüşülmüştür.

DeneySEL Süreç ve Verilerin Toplanması

Anne-babalar deney ya da kontrol gruplarına yansız olarak atandıktan sonra, her iki gruptan bağımlı değişkenlere ilişkin ölçümler alınmıştır. Tablo 2' de deney ve kontrol grubundaki anne-babaların ÇGDÖ ve BDE toplam davranış sorunları puanına ilişkin öntest puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve öntest puan ortalamalarının karşılaştırılması için yapılan Mann Whitney U testi analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2

Deney ve Kontrol Grubundaki Anne-Babaların ÇGDÖ ve BDE Öntest Puanlarına İlişkin U Testi Sonucu

Ölçümler	Grup	N	\bar{X}	SS	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
ÇGDÖ	Deney	8	80.75	16.62	8.69	69.50	30.50	.875
	Kontrol	8	73.25	27.72	8.31	66.50		
BDE	Deney	8	13.12	8.40	9.25	74.00	26.00	.528
	Kontrol	8	9.62	6.80	7.75	62.00		

Tablo 2' de görüldüğü gibi, deney ve kontrol gruplarının gerek ÇGDÖ (U=30.50, p>.05) gerekse BDE (U=26.00, p>.05) öntest puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuca göre, deney ve kontrol gruplarındaki anne-babaların deneysel işleme başlamadan önce çocuklarındaki sorun davranışların ve depresyon düzeylerinin birbirine denk olduğu söylenebilir. Öntest puanlarının ortalamaları incelendiğinde, hem deney hem de kontrol grubundaki anne-babaların çocuklardaki davranış sorunları toplam puanının klinik sınırın üzerinde olduğu ($\bar{X} >67$), depresyon düzeylerinin ise normal sınırlar içinde olduğu ($\bar{X} <17$) görülmektedir.

Öntest uygulamalarının ardından deney grubuna anne-baba eğitimi programı uygulanmıştır. Uygulama Kars RAM' da, araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmanın ön görüşmeleri ve eğitim programının uygulaması yaklaşık altı ay (Aralık 2010- Mayıs 2011) sürmüştür. Kontrol grubu ile herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Eğitim programının bitiminde deney ve kontrol grubundaki bireylerden sontest ölçümü alınmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak .05 kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi

Alt grupların her birinin büyüklüğünün 15'in altında olması ve verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle (Büyüköztürk, 2010) verilerin analizinde non-parametrik istatistikler kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubundaki anne-babaların ÇGDÖ ve BDE öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ilişkisiz ölçümler için Mann Whitney U testi, deney grubundaki anne-babaların ÇGDÖ ve BDE öntest-sontest puanları arasındaki farkın anlamlılığı ise, ilişkili ölçümler için Wilcoxon İşaretili Sıralar testi ile sınanmıştır. Öntest-sontest kontrol gruplu desenlerde deneysel işlemin etkisini test etmek için kullanılan analizlerden birisi olan farkın anlamlılığı için ilişkisiz gruplar için t-testinin non-parametriği olan Mann Whitney U testi ise, deney ve kontrol grubunun ÇGDÖ ve BDE öntest-sontest fark puanları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu analizde sontest puanlarından öntest puanları çıkarılmış ve fark puanları bulunmuş, deney ve kontrol grubunun fark puanlarının anlamlılığını test etmek için Mann Whitney U testi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2001; Büyüköztürk, 2010).

Bulgular

Davranış sorunları olan çocukların anne-babalarına yönelik bir anne-baba eğitimi programının, çocuklardaki davranış sorunları ve anne-babaların depresyon düzeylerine etkisini araştırmak, bu çalışmanın temel amacıdır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın denenceleri test edilmiş, elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Araştırmanın denencelerine ilişkin bulgulara geçmeden önce, Tablo 3'te deney ve kontrol grubundaki anne-babaların ÇGDÖ ve BDE öntest ve sontest puanlarına ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 3

Deney ve Kontrol Grubundaki Anne-Babaların ÇGDÖ ve BDE Öntest-Sontest Puanları Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Grup	Ölçüm	N	\bar{X}	SS
ÇGDÖ	Deney	Öntest	8	80.75	16.62
	Kontrol		8	73.25	27.22
	Deney	Sontest	8	64.87	12.26
	Kontrol		8	78.25	27.52
BDE	Deney	Öntest	8	13.12	8.40
	Kontrol		8	9.62	6.80
	Deney	Sontest	8	7.12	6.55
	Kontrol		8	9.00	7.78

Tablo 3'te, deney grubundaki anne-babaların ÇGDÖ öntest puan ortalamasının ($\bar{X}=80.75$) sontestte ($\bar{X}=64.87$) düşüş gösterdiği gözlenmektedir. Öntestte elde edilen puan ortalaması toplam puan için kabul edilen klinik değer (T \geq 67) üzerinde iken sontestte bu değer klinik değer altına düştüğü görülmektedir. Kontrol grubundaki anne-babaların ise, ÇGDÖ puanlarında önteste ($\bar{X}=73.25$) göre sontest ($\bar{X}=78.25$) puan ortalamasında bir artış olduğu, elde edilen her iki puanın da kabul edilen klinik değer üzerinde olduğu gözlenmiştir. Deney grubundaki anne-babaların BDE öntest ($\bar{X}=13.12$) ile sontest ($\bar{X}=7.12$) puan ortalamaları arasında bir düşüş olduğu görülmektedir. Deneysel işlemin başlangıcında anne babaların normal sınırlar içerisinde olan depresyon düzeylerinin (klinik depresyon için kesme noktası 17 puan) sontestte daha da gerilediği gözlenmektedir. Kontrol grubundaki anne-babaların BDE öntest ($\bar{X}=9.62$) sontest ($\bar{X}=9.00$) puan ortalamalarının ise neredeyse değişmediği görülmektedir.

ANNE-BABA EĞİTİMİ PROGRAMININ ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ SORUNLARI VE ANNE-BABALARIN DEPRESYON DÜZEYLERİNE ETKİSİ

Bu araştırmanın ilk denencesi, "Deney grubundaki anne-babaların çocuklarındaki davranış sorunları öntest-sontest arasında anlamlı bir farklılık gösterir" biçimindedir. Bu denenceyi test etmek amacıyla deney grubundaki anne babaların ÇGDÖ öntest-sontest puanları Wilcoxon *İşaretli Sıralar testi ile* sınıanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Deney Grubundaki Anne-Babaların ÇGDÖ Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Ölçüm	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif sıra	1	4.00	4.00	1.96*	.050
Pozitif sıra	7	4.57	32.00		
Eşit	0				

**Negatif sıralar temeline dayalı*

Analiz sonuçları, deney grubundaki anne-babaların çocuklarındaki sorun davranışlara ilişkin öntest- sontest puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir, $z=1.96$, $p\leq.05$. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani sontest puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, deney grubundaki anne-babaların çocuklarındaki davranış sorunlarının gerilemesinde uygulanan eğitim programının etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci denencesi, "Deney ve kontrol grubundaki anne babaların çocuklarındaki davranış sorunları deney grubu lehine anlamlı bir farklılık gösterir" biçimindedir. Bu denenceyi test etmek amacıyla, deney ve kontrol grubundaki anne-babaların ÇGDÖ öntest -sontest fark puanları Mann Whitney U testi ile sınıanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5' te yer almaktadır.

Tablo 5

Deney ve Kontrol Grubundaki Anne-Babaların ÇGDÖ Öntest -Sontest Fark Puanlarına İlişkin U-Testi Sonucu

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Deney	8	5.94	47.50	11.50	.031
Kontrol	8	11.06	88.50		

Tablo 5'te görüldüğü gibi, deney grubundaki anne-babalarla kontrol grubundaki anne-babaların ÇGDÖ öntest-sontest fark puanları arasında anlamlı bir fark vardır, $U=11.50$, $p<.05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, deney grubundaki anne-babaların çocuklarındaki davranış sorunlarının kontrol grubundaki anne babalara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu, uygulanan anne-baba eğitimi programına katılmanın çocuklardaki davranış sorunları üzerinde etkili olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmanın üçüncü denencesi, "Deney grubundaki anne-babaların depresyon düzeyi öntest-sontest puanları anlamlı bir farklılık gösterir" biçimindedir. Bu denenceyi test etmek için deney grubundaki anne-babaların BDE öntest-sontest puanları Wilcoxon *İşaretli Sıralar testi ile* analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 6' da yer almaktadır.

Tablo 6

Deney Grubundaki Anne-Babaların BDE Öntest-Sontest Puanları İçin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçları

Ölçüm	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif sıra	0	0.00	0.00	2.52*	.012
Pozitif sıra	8	4.50	36.00		
Eşit	0				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Analiz sonuçları, deney grubundaki anne-babaların depresyon öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir, $z=2.52$, $p<.05$. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani sontest puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, anne-baba eğitimi programının deney grubundaki anne-babaların başlangıçta da normal sınırlar içerisinde yer alan depresyon düzeylerinin düşmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın son denencesi, "Deney ve kontrol grubundaki anne-babaların depresyon düzeyleri deney grubu lehine anlamlı bir farklılık gösterir" biçimindedir. Bu denenceyi test etmek amacıyla deney ve kontrol grubundaki anne-babaların BDE öntest -sontest fark puanları Mann Whitney U testi ile sınanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7' de yer almaktadır.

Tablo 7

Deney ve Kontrol Grubundaki Anne-Babaların BDE Öntest- Sontest Fark Puanlarına İlişkin U- Testi Sonucu

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Deney	8	6.12	49.00	13.00	.042
Kontrol	8	10.88	87.00		

Tablo 7'de görüldüğü gibi, deney grubundaki anne-babalarla kontrol grubundaki anne-babaların BDE öntest-sontest fark puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır, $U=13.00$, $p<.05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, deney grubundaki anne babaların depresyon düzeylerinin kontrol grubundaki anne-babalara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu, anne-baba eğitimi programına katılmanın anne-babaların normal sınırlar içerisinde olan depresyon düzeyinin düşmesinde etkili olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tartışma

Davranış sorunları olan çocukların anne-babalarına yönelik bir anne-baba eğitimi programının, çocuklardaki sorun davranışlar ve anne-babaların depresyon düzeylerine etkisini araştırmak amacıyla yapılan bu çalışmada, deney ve kontrol grubundaki anne-babalara öntest-sontest olarak uygulanan "Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği" ve "Beck Depresyon Envanteri" puanları karşılaştırılmıştır. Anne-baba eğitimi programı uygulaması öncesinde, deney ve kontrol gruplarının öntest puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır. Daha sonra deney grubuna eğitim programı uygulanmış, eğitim programının sonunda uygulanan sontest sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, deney grubundaki anne-babaların çocuklarındaki davranış sorunlarının anlamlı bir biçimde azaldığı ve anne-babaların başlangıçta da normal sınırlarda olan depresyon düzeylerinde anlamlı bir gerileme olduğu gözlenmiştir.

İlgili alanyazında davranış problemi olan çocuklarda ve ergenlerde anne-baba eğitimi programlarının etkili olduğu vurgulamakta (Ihle ve Mattejat, 2005; Serketich ve Dumas, 1996), anne-baba eğitimi programlarının çocuklardaki davranış sorunlarını azalttığına ilişkin bulgular yer almaktadır (Döpfner ve Lehmkuhl, 2002; Hanisch vd., 2006; Heinrichs vd., 2006b; Ho vd., 1999; Ireland, Sanders ve Markie-Dadds, 2003; Kuschel vd., 2000; Lösel vd., 2006; Ogen ve Hagen, 2008; Webster-Stratton ve Hammond, 1990). Özellikle bilişsel ve davranışçı tekniklerin yer aldığı anne-baba eğitimi programları çocuklardaki davranış sorunlarında etkili bir müdahale yöntemi olarak kabul edilmektedir (Beelmann, 2003; Döpfner ve Petermann, 2004; Grimm ve Mackowiak, 2006; Lauth vd., 2007). Bu çalışmada da özellikle eğitim programı içerisinde yer alan pozitif oyun zamanı, duygu ve düşünceleri ayırt edebilme (ABC Modeli) ve simgesel ödül sisteminin anne-baba davranışlarının olumlu yönde değişmesinde ve böylece anne-baba çocuk iletişiminin düzelmesinde etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca anne-babaların uygulamalar sırasında ifade ettikleri gibi oturumlarda edindikleri bilgileri günlük yaşama aktarabilmiş olmaları da önemlidir. Grimm ve Mackowiak (2006)'ın da belirttiği gibi, anne babalar eğitim programlarında öğrendiklerini günlük yaşama aktarabilirse, çocukların davranış problemlerinin değişimi söz konusu olabilecektir. Yine bu araştırmada kullanılan anne-baba eğitimi programının çocuklardaki davranış sorunlarını azalttığına ilişkin yurtdışında yapılmış çalışmalar bulunmaktadır (Grimm ve Mackowiak, 2006; Kaymak Özmen, 2009; Lauth vd., 2007).

Çocuklardaki davranış sorunları ile anne-babanın psikolojik problemleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Linderkamp, 2006). Özellikle erken çocukluk döneminde gözlenen psikiyatrik sorunlar ile aynı cinsiyetteki ebeveynin depresyonu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Karabekiroğlu vd., 2008). Anne-babaların çocuklarının davranış sorunları hakkındaki yetersiz bilgi düzeyleri de bu noktada olumsuz ve kontrolsüz davranışlarının pekişmesine ve ebeveynlik yeterliliklerinden şüphe duymalarına yol açarak çocukları ile olan iletişim örüntülerinin daha da olumsuz olmasına neden olabilmektedir (Patterson, 1982; Wells vd., 2000). Böylece çocuğun problem davranışları ile anne-babanın psikolojik problemlerinin birbirini beslediği bir kısır döngü yaşanabilmektedir. Bu süreçte özellikle anne-baba ve çocuk arasındaki iletişim örüntülerinin sağlıklı bir biçimde düzenlenerek bu kısır döngünün kırılması söz konusu olabilmektedir. Anne-baba eğitimi programları, anne baba ve çocuk arasındaki iletişimin rahatlamasını sağlayarak çocuğun davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Böylece ebeveynler çocukları ile olan ilişkilerini daha az problemlilik olarak algılamaktadırlar (Anastopoulos vd., 1993). Buradan hareketle, eğitim programının sonunda çocukların davranış sorunlarında ortaya çıkan düşüş ile birlikte anne baba çocuk iletişiminin düzelmesinin, anne babaların çocuk eğitimi konusunda kendilerini daha yeterli ve güçlü hissetmelerinde böylece depresyon düzeylerinin gerilemesinde etkili olduğu düşünülebilir. Nitekim gerek çocukların davranış sorunlarının azalmasında gerekse anne-babaların depresyon düzeylerinin gerilemesinde anne-baba eğitimi programlarının etkili olduğunu vurgulayan çalışmalar alanyazında yer almaktadır (Dadds ve McHugh, 1992; Sanders ve McFarland, 2000).

Grupla yürütülen anne-baba eğitimi programlarının bir diğer yönü, anne-babaların çocuk yetiştirirken yalnızca kendilerinin sorun yaşamadıklarını, diğer anne-babalarında benzer endişeleri taşıdıklarını, aynı zamanda diğer anne-babaların problemleri ile nasıl başa çıktıklarını görmeleridir (Hamamcı, 2007). Benzer bir durum bu çalışmada gözlemlenmiş, anne-babalar oturumlar sırasında özellikle çocuklarıyla olan iletişim problemlerini nasıl çözdüklerine ilişkin paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu paylaşımlar anne-babaların çocuklarıyla olan iletişim örüntülerini daha iyi yapılandırmalarında katkı sağlamış olabilir.

Anne-baba eğitimi programlarının uygulanması ile ilgili olan diğer önemli bir nokta, özellikle küçük yaşlardaki çocukların anne-babalarıyla çalışmanın daha etkili olduğudur. Zira çocukların yaşı ne kadar küçükse anne-baba eğitimi programlarının o kadar etkili olduğu belirtilmektedir (Heinrichs vd., 2002; Petermann vd., 2010). Bu açıdan değerlendirildiğinde, bu çalışmanın ilköğretim öğrencilerinin anne-babaları ile yürütülmüş olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Lauth ve Heubeck (2006)'ın da belirttiği gibi, davranış sorunları olan

çocukların anne-babalarına yönelik eğitim programları, çocukların gelişimi açısından koruyucu faktörler arasında sayılabilir.

Sonuç

Uygulanan anne-baba eğitimi programının, çocuklardaki davranış sorunlarının azalması ve anne-babaların normal sınırlar içerisinde olan depresyon düzeylerinin düşmesi üzerinde etkili olduğu, bu çalışmadan elde edilen önemli bir sonuçtur. Arkan ve Üstün (2009)' ün de belirttiği gibi, özellikle davranış sorunlarına yönelik anne-baba eğitimi programlarının oluşturulması ve oluşturulan programların yaygınlaştırılması Türkiye açısından önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yurt dışında geliştirilmiş bir anne-baba eğitimi programının Türkiye koşullarında uygulanmış olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, anne baba eğitim programının yanı sıra çocuklarla da yürütülecek eğitim çalışmalarının ortaya çıkacak etkiyi daha da arttıracığı söylenebilir (Webster-Stratton ve Hammond, 1997). Bu nedenle anne-baba eğitimi programlarının özellikle çocuklara yönelik eğitim programları ile desteklenmesi önerilebilir.

Bu çalışmada örneklem sayısının düşük olması bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Anne-baba eğitimi programlarının daha geniş örneklemelerde uygulanmasının, daha fazla anne-babaya ulaşılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın diğer bir sınırlılığı ise, kontrol grubu ile herhangi bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Kontrol grubu ile farklı etkinlikler yapılabilir ve böylece deney grubu ile karşılaştırılabilir. Ayrıca anne-baba eğitimi programlarında uygulamanın etkililiğinin daha sonra alınacak izleme ölçümü ile test edilmesinin elde edilen sonucu daha da güçlendireceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akgün, E. (2008). "Anne-Çocuk İlişisini Oyunla Geliştirme Eğitiminin Anne-Çocuk Etkileşim Düzeyine Etkisi." Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Anastopoulos, A.D., Shelton, T.L., DuPaul, G.J. & Guevremont, D.C. (1993). Parent training for attention-deficit hyperactivity disorder: Its impact on parent functioning. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 21, 581-596.
- Arkan, B. & Üstün, B. (2009). Davranım Bozukluğu Olan Çocuklara Psikiyatrik Yaklaşımda Anne-Baba Eğitim Programları: İki Örnek Bağlamında Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 155-174.
- Arkan, B. & Üstün, B. (2010). Ebeveyn Eğitim Programlarını Değerlendirme Rehberi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 3(2), 102-107, [Online]: <http://www.deuhyoedergi.org> adresinden 12 Mayıs 2011 tarihinde indirilmiştir.
- Beelmann, A (2003). Effektivität behavioraler elterntrainingsprogramme: Ergebnisse zweier pilotstudien zur Prävention dissozialen verhaltens. *Psychologie in Erziehung und Unterricht*, 50, 310-323.
- Bekman, S. & Koçak, A. A. (2011). Beş Ülkeden Anneler Anlatıyor I: Anne-Çocuk Eğitim Programı Kimler İçin ve Neden Etkili? *Eğitim ve Bilim*, 36, 160, 171-183.
- Bolat, E. Y. & Gürsoy, F. (2011). Beş-Altı Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutum Ve Davranışlarında Anne-Baba Eğitiminin Etkisi. *Çağdaş Eğitim*, 36(386), 23-29.
- Büyüköztürk, Ş. (2001). *DeneySEL Desenler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (11.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Chorpita, B. F., Yim, L. M., Donkervoet, J. C., Arensdorf, A., Amundsen, M. J., McGee, C., Serrano, A., Yates, A. Burns, J. A. & Morelli, P. (2002). Toward large-scale implementation of

- empirically supported treatments for children: A review and observations by the Hawaii empirical basis to services task force. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 9(2), 165-190.
- Dadds, M. R. & McHugh, T. A. (1992). Social support and treatment outcome in behavioral family therapy for child conduct problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(2), 252-259.
- Döpfner, M. & Lehmkuhl, G. (2002). Evidenzbasierte therapie von kindern und jugendlichen mit aufmerksamkeitsdefizit-/hyperaktivitätsstörung(ADHS). *Praxis Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 51, 419-440.
- Döpfner, M. & Lehmkuhl, G. (2005). Störungen der aufmerksamkeit und hyperaktivität. In P. F. Schlotzke, R. K. Silbereisen, S. Schneider & G. W. Lauth (Eds.), *Störungen im kindes- und jugendalter- Grundlagen und störungen im entwicklungsverlauf* (pp. 609-648) Göttingen: Hogrefe Verlag.
- Döpfner, M. & Petermann, F. (2004). Leitlinien zur diagnostik und psychotherapie von aggressiv-dissozialen störungen im kindes- und jugendalter. Eine evidenzbasierter diskussionvorschlag. *Kindheit und Entwicklung*, 13 (2) 97-112.
- Erol, N., Arslan, B. L. & Akçakın, M. (1995). The adaptation and standardization of the child behavior checklist among 6-18 year-old Turkish children. In J. Sergeant (Eds.), *Eunethydis. European approaches to hyperkinetic disorder* (pp. 97-113) Zurich: Fotoratar.
- Gabriel, B. & Bodenmann, G. (2006). Elterliche kompetenzen und erziehungskonflikte. *Kindheit und Entwicklung*, 15 (1), 9-18.
- Goodman, S. H., Brogan, D., Lynch, M. E. ve Fielding, B. (1993). Social and emotional competence in children of depressed mothers. *Child Development*, 64 (2) (516-531).
- Grimm, K. & Mackowiak, K. (2006). Kompetenztraining für eltern sozial auffälliger und aufmerksamkeitsgestörter kinder (KES). *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 55, 363 – 383.
- Hamamcı, Z. (2007). Ana-babalara Yönelik Eğitim Programlarının Geliştirilmesi ve Uygulanması, Y. Kuzgun & Z. Hamamcı (Ed.) *Ana-baba Eğitim Programları* (ss. 1-25). Ankara: Maya Akademi.
- Hanisch, C., Plück, J., Meyer, N., Brix, G., Freund-Braier, I., Hautmann, C. & Döpfner, M. (2006). Kurzezeiteffekte des indizierten präventionsprogramms für expansives problemverhalten (PEP) auf das elterliche erziehungsverhalten und auf das kindliche problemverhalten. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 35 (2), 117-126.
- Heinrichs, N. Sassmann, H., Halweg, K. & Perrez, M. (2002). Prävention kindlicher verhaltensstörungen. *Psychologische Rundschau*, 53 (4), 170-183.
- Heinrichs, N., Hahlweg, K., Bertram, H., Kuschel, A., Naumann, S. & Harstick, S. (2006a). Die langfristige wirksamkeit eines elterntrainings zur universellen prävention kindlicher verhaltensstörungen. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 35 (2), 82-96.
- Heinrichs, N., Krüger, S. & Guse, U. (2006b). Der einfluss von anreizen auf die rekrutierung von eltern und auf die effektivität eines präventiven elterntrainings. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 35, (2), 97-108.
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin Üniversite Öğrencileri İçin Geçerliliği, Güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 3-13.
- Ho, T., Chow, V., Fung, C., Leung, K., Chiu, K.Y., Yu, G., Au, Y. & Lieh-Mak, F. (1999). Parent management training in a chinese population: Application and outcome. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(9), 1165-1172.
- Ihle, W. & Matzejat, F. (2005). Familienorientierte diagnostik und intervention bei psychischen störungen im kindes- und jugendalter. *Kindheit und Entwicklung*, 14(1), 1-2.
- Ireland, J. L., Sanders, M. R. & Markie-Dadds, C. (2003). The impact of parent training on marital

- functioning: A comparison of two group versions of the triple p-positive parenting program for parents of children with early-onset conduct problems. *Behavioral and Cognitive Psychotherapy*, 31(2), 127-142.
- Kabasakal, Z. (2001). "Uyum Sorunlu Çocukların Aile İşlevlerini İyileştirmede Anne Eğitim Gruplarının Etkisi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kapçı, E. G. & Hamamcı, Z. (2010). Aile İşlevleri ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Erken Dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, 13, 127-136.
- Karabekiroğlu, K., Rodopman Arman, A. & Berkem, M. (2008). Erken Çocukluk Dönemi Psikiyatrik Sorunları ile Ebeveyn Depresyonu Arasındaki İlişki: Cinsiyetin Rolü. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (2), 75-86.
- Kaya, Ö. (1994). "Annelere Verilen Eğitimin Çocuklarına Karşı İstenmeyen Tutumlarına Etkisi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaymak Özmen, S. (2009). Einzelfallstudien zu einem verhaltensorientierten eltertraining bei adhs. *Kindheit und Entwicklung*, 18 (4), 254-259.
- Kazdin, A. E. (1999). Parent management training: Evidence, outcomes and issues. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(9), 1165-1172.
- Kuschel, A., Miller, Y., Kaeppe, E., Lücke, A., Hahlweg, K. & Sanders M. R. (2000). Prävention von oppositionellen und aggressiven verhaltensstörungen bei kindern: Triple p [1]- ein programm zu einer positiven erziehung. *Kindheit und Entwicklung*, 9(1), 20-29.
- Lauth, G. W., Grimm, K. & Otte, A. (2007). Verhaltensübungen im eltertraining. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 36 (1), 26-35.
- Lauth, G. W. & Heubeck, B. (2006). *Kompetenztraining für eltern sozial auffälliger Kinder (KES)*. Göttingen: Hogrefe Verlag.
- Lauth, G. W. & Heubeck, B. (2010). *Sosyal Davranış Problemi Olan Çocukların Anne Babalarına Yönelik Anne-Baba Eğitimi Programı* (Çev: S. Kaymak Özmen). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Linderkamp, F. (2006). Komobidität und elterliche psychopathologie bei externalisierenden verhaltensstörungen im kindesalter. *Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie*, 38 (1), 43-52.
- Lösel, F., Beelmann, A., Stemmler, M. & Jaurisch, S. (2006). Prävention von problemen des sozialverhaltens im vorschulalter. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 35 (2), 127-139.
- Mattejat, F. (2005). Evidenzbasierte prinzipien und grundkomponenten familientherapeutischer interventionen bei psychischen störungen von kindern und jugendlichen. *Kindheit und Entwicklung*, 14(1), 3-11.
- Ogden, T. & Hagen, K. A. (2008). Treatment effectiveness of parent training in norway: A randomized controlled trial of children with conduct problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76 (4), 607-621.
- Patterson, G. R. (1982). *A social learning approach to family intervention* (Vol. 3). Oregon: Castalia.
- Petermann, F. (2002). *Lehrbuch der klinischen kinderpsychologie und-psychotherapie* (5.Auflage). Göttingen: Hogrefe.
- Petermann, F. (2003). Prävention von verhaltensstörungen-einführung in den themenschwerpunkt. *Kindheit und Entwicklung*, 12(2), 65-70.
- Petermann, F., Helmsen, J. & Koglin, U. (2010). Expansive verhaltensstörungen. *Monatsschrift Kinderheilkunde*, 158, 22-27.
- Petermann, U. & Petermann, F. (2006). Erziehungskompetenz. *Kindheit und Entwicklung*, 15 (1), 1-8.

- Pinquart, M. (2001). Eltern-kind konflikte und delinquentes verhalten beim übergang zum jugendalter. *Kindheit und Entwicklung*, 10(2), 132-137.
- Polowczyk, M., Trautmann-Villalba, P., Dinter-Jörg, M., Gerhold, M., Laucht, M., Schmidt, M. H. & Esser, G. (2000). Auffällige mutter-kind-interaktion im vorschulalter bei kindern mit hyperkinetischen und sozialverhaltensauffälligkeiten. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 29, (4), 293-304.
- Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A. & Berkem, M. (2003). Marmara Depreminden Etkilenen İki Ayrı Bölgede Ergenlerde Depresyon, Kaygı ve Davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197.
- Sanders, M. R. & McFarland, M. (2000). Treatment of depressed mothers with disruptive children: A controlled evaluation of cognitive behavioral family intervention. *Behavior Therapy*, 31(1), 89-112.
- Serketich, W. J. & Dumas, J. E. (1996). The effectiveness of behavioral parent training to modify antisocial behavior in children: a meta-analysis. *Behavior Therapy*, 27, 171-186.
- Verbeek, D., Schnitker, A. & Schüren, A. (2004). Schwere mutter-kind-interaktionsstörungen vor dem hintergrund einer mütterlichen depression-möglichkeiten und grenzen einer stationären intervention. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie*, 32 (1), 51-57.
- Webster-Stratton, C. & Hammond, M. (1990). Predictors of treatment outcome in parent training for families with conduct problem children. *Behavior Therapy*, 21(3), 319-337.
- Webster-Stratton, C. & Hammond, M. (1997). Treating children with early-onset conduct problems: a comparison of child and parent training interventions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65 (1), 93-109.
- Wells, K., Pelham, W. E., Kotkin, R. A., Hoza, B., Abikoff, H. B., Abromowitz, A., Arnold, L. E., Cantwell, D. P., Conners, C. K., Del Carmen, R., Elliott, G., Greenhill, L. L., Hechtman, L., Hibbs, E., Hinshaw, S. O., Jensen, P. S., March, J. S., Swanson, J. M. & Schiller, E. (2000). Psychosocial treatment strategies in the MTA study: Rationale, methods and critical issues in design and implementation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 483-505.